

ŠEŠŤDESIAT ROKOV VÝVINU SOVIETSKEJ FILOZOFIE

RAISA KOPSOVÁ, Ústav filozofie a sociológie SAV, Bratislava

Tridsiateho decembra uplynie šesťdesiat rokov od historického I. Všeľvázového zjazdu sovietskych republík, na ktorom Ruská federácia, Ukrajina, Bielorusko a Zakaukazská federácia uzavreli zmluvu o vytvorení nového štátneho útvaru — Zväzu sovietskych socialistických republík. Výročie tejto významnej politickej udalosti, vzniku prvého štátu robotníkov a roľníkov, si pripomína celý pokrokový svet. Uplynulé obdobie prinieslo rozhodujúce víťazstvo leninského riešenia národnostnej otázky, nebývalý ekonomický, sociálno-politický a ideovo-kultúrny rozkvet sovietskych národov a národností na jednotnom socialistickom základe. Ako sa konštatovalo v uznesení ÚV KSSZ *O šesťdesiatom výročí vytvorenia Zväzu sovietskych socialistických republík*, v oblasti duchovného života „socializmus dokázal vyriešiť úlohy skutočne historického významu: vyzbrojiť mnohomiliónové masy pracujúcich kultúrnymi výtvarnými, sprístupniť každému človeku, nezávisle od jeho sociálneho postavenia a národnosti, všetky zdroje poznatkov. V krajine sú vytvorené rozsiahle možnosti pre uplatnenie talentu a schopností, pre rozkvet kultúry všetkých národov a národností, pre tvorivú aktivitu mas v oblasti vedy a umenia.“ (1)

Pre náš filozofický front je toto významné jubileum nielen vhodnou príležitosťou zamyslieť sa nad vývinom dialektickomaterialistickej filozofie v ZSSR, ktorý neprebíhal bez ťažkostí a protirečení, bez ostrých zápasov s odporcami marxisticko-leninského svetonázoru, ale predovšetkým je podnetom pre zaznamenanie trvalých hodnôt vytvorených vo všetkých oblastiach sovietskeho filozofického myslenia, pre čo najadekvátnejšie zvládnutie súčasného stavu filozofického bádania v ZSSR, pre vystihnutie jeho hlavných tendencií a perspektív ďalšieho napredovania. Pre úspešný rozvoj našej filozofickej práce s naliehavosťou a osobitným významom vystupuje úloha naďalej sústavne a všestranne spracovávať inšpirujúci a usmerňujúci vplyv sovietskej filozofickej tvor-

by na formovanie, šírenie a rozvoj marxistického myslenia na Slovensku, na prehlbovanie slovensko-sovietskej spolupráce v oblasti filozofického a spoločenskovedného výskumu, marxisticko-leninskej ideológie, socialistickej kultúry a vedy.

V dejinách filozofického myslenia v ZSSR sa zvyčajne vyčleňujú tri základné etapy: prvá sa začína novembrom 1917 a trvá do polovice tridsiatych rokov; druhá zahŕňa obdobie v zásade vybudovanej socialistickej spoločnosti (od polovice tridsiatych rokov až do konca päťdesiatych a začiatku šesťdesiatych rokov); napokon tretia etapa sa začína na rozhraní päťdesiatych—šesťdesiatych rokov a trvá dodnes. (Pozri 2, s. 21) Tieto etapy zodpovedajú historickým obdobiam výstavby socialistickej spoločnosti, rozvíjania svetového revolučného procesu a ideologického boja na medzinárodnom poli.

Východiskom pre rozvoj marxistickej filozofie v ZSSR bezprostredne po víťazstve Októbrovej revolúcie boli významné teoretické diela zakladateľa sovietskeho štátu V. I. Lenina a jeho spolubojovníkov, význačných činiteľov boľševickej strany (V. V. Adoratskij, V. V. Vorovskij, A. V. Lunačarskij, V. I. Nevskij, M. S. Ol'minskij, I. I. Skvorcov-Stepanov, J. M. Jaroslavskij a. i.). Pod Leninovým vedením a pod jeho dohľadom prebiehal celý proces organizácie vedeckovýskumnej práce v krajine, vrátane cieľavedomého rozvíjania filozofie a filozofického vzdelávania. Začiatkom dvadsiatych rokov vznikli v ZSSR viaceré pracoviská a inštitúcie, zaoberajúce sa vedeckovýskumnou prácou v oblasti marxistickej filozofie a prípravou kádrov teoretických pracovníkov. V januári 1922 z iniciatívy ÚV komunistickej strany začal vychádzať nový spoločensko-politický a filozofický časopis *Pod znamenem marksizma*, ktorý sa mal stať teoretickým a propagandistickým orgánom bojovného materializmu, mal sa venovať kritikej analýze rôznych prejavov buržoáznych, anti-marxistických teórií.

V prvých rokoch po revolúcii buržoázni „profesori od filozofie“, združení v rôznych filozofických spolkoch a pôsobiaci ešte na katedrách univerzít, sa pokúšali upevniť si svoje postavenie profesionálnych filozofov. Intenzívne útočili na materializmus, šíрили — najmä medzi inteligenciou — idey machizmu, intuitivizmu, spiritualizmu a iných vtedy „módnych“ idealistických filozofických prúdov. V týchto spoločensko-historických pomeroch zohralo významnú metodologickú úlohu druhé vydanie Leninovej knihy *Materializmus a empiriokriticizmus* (1920). No celkom výnimočné miesto v dejinách marxistického myslenia má posledná Leninova filozofická práca *O význame bojovného materializmu* (1922), ktorá bola uverejnená v 3. čísle časopisu *Pod znamenem marksizma*. Táto programová stať vytýčila na celé historické obdobie kardinálne úlohy rozvoja marxistickej filozofie, sformulovala základné po-

žiadavky voči filozofickému materializmu: ofenzívny, bojovný charakter a tvorivý prístup k riešeniu problémov.

Za prvoradú úlohu marxistických filozofov Lenin pokladal obhajobu a rozpracovanie materialistickej dialektiky, „systematické štúdium Hegelovej dialektiky z materialistického hľadiska“. Osobitne vyzdvihoval úlohu upevňovania a zdokonaľovania zväzku filozofov s prírodovedcami, ktorý mal urýchliť proces uvedomelého prechodu významných prírodovedcov na pozície dialektického materializmu. Vymedzil stratégiu a taktiku boja za víťazstvo princípov vedeckého svetonázoru v spoločenskom vedomí. Propagovanie materializmu Lenin spájal s obhajobou a rozvíjaním bojovného ateizmu, vymedzil úlohy a metódy vedecko-ateistickej propagandy. Dôsledné uplatňovanie princípu straníckosti vo filozofii znamenalo nezmieriteľný postoj k akýmkoľvek prejavom antimarxistických koncepcií. Súčasne v tejto svojej práci Lenin vyslovil myšlienku o nevyhnutnosti realizovať v tej či onej forme „zväzok“ s pokrokovými predstaviteľmi buržoáznej vedy a kultúry.

Pre rozvoj sovietskeho filozofického myslenia, ako aj pre rozpracúvanie filozofických problémov prírodných vied bolo mimoriadne podnetné uverejnenie Leninových *Filozofických zošitov* (1929—1930) v IX. a XII. *Leninskom zborníku*. Je pozoruhodné, že už koncom dvadsiatyh rokov začalo vychádzať aj prvé vydanie zbraných spisov K. Marxa a F. Engelsa.

Prvé vývinové obdobie v sovietskej filozofii prebiehalo v boji s trockizmom, pravicovým a „ľavicovým“ oportunizmom a inými antileninskými prúdmi. Filozofické diskusie¹, prebiehajúce v dvadsiatyh rokoch medzi tzv. mechanistami a dialektikmi, sa dotýkali viacerých fundamentálnych problémov, medziiným aj otázky existencie a úloh filozofie v socialistickej spoločnosti, podstaty leninskej etapy vo vývine marxistickej filozofie, otázky vzťahu heglovskej a marxistickej dialektiky. Predmetom ostrej kritiky boli mechanistické filozofické koncepcie na jednej strane a chyby formalistického a idealistického charakteru na strane druhej.²

Od polovice tridsiatych rokov sa v rozpracúvaní problémov dialektického a historického materializmu výrazne prejavovali prvky dogmatizmu a schematizmu, ktoré súviseli s rozšírením kultu Stalinovej osobnosti. Jeho dôsledkom boli aj závažné chyby v hodnotení niektorých filozofických učení a jednotlivých mysliteľov, čo prekážalo v dôslednom vedeckom skúmaní dejín filozofie. Kult osobnosti negatívne po-

¹ Diskusia sa začala r. 1924 na stránkach teoretických časopisov [*Boľševik*, *Pod znamenem marksizma* a i.] a v monografických prácach.

² Pozri napr. K. Ochocki: *Spory filozoficzne w literaturze radzieckiej lat dwudziestych*. Warszawa 1972. Publikácia pozostáva z rozsiahlej autorovej štúdie (s. 7—180) a z reprezentatívneho výberu pôvodných prameňov a dokumentov tej doby (s. 183—486), ktoré umožňujú, aby sa čitateľ bezprostredne oboznámil s autentickou tvorbou, vtedajšími spormi a hľadaniami sovietskych filozofov.

značil taktiež prácu časopisu *Pod znamenem marksizma*, ktorý bol napokon r. 1944 na Stalinov pokyn zrušený a až do júla 1947, keď začali vychádzať *Voprosy filosofii*, v ZSSR žiadny odborný filozofický časopis neexistoval. No napriek všetkým ťažkostiam a nedostatkom vznikli v tomto období [aj počas Veľkej vlasteneckej vojny] viaceré významné práce, venované najmä dejinám západoeurópskej filozofie, dejinám ruskej filozofie a filozofie národov ZSSR, vyšli viaceré preklady diel vynikajúcich mysliteľov minulosti. Osobitný význam mali práce odhaľujúce reakčnú podstatu fašistickej ideológie.

V druhej polovici päťdesiatych rokov sa sovietska filozofia postupne zbavuje dôsledkov kultu osobnosti a nadobúda stále tvorivejší charakter. Zásadný obrat v jej vývine nastáva v šesťdesiatych rokoch, keď sa filozofia začína rozpracúvať ako všeobecná metodológia vedeckého poznania, logika a dialektika vedy. Nastáva prelom aj v spracúvaní etickej problematiky, v skúmaní problémov estetiky, vedeckého ateizmu a najmä v riešení teoretických a metodologických otázok vied o človeku. V bohatom tematickom zameraní prác sovietskych filozofov dominujú tri okruhy: všestranné rozpracúvanie teoretického odkazu klasikov marxizmu-leninizmu; skúmanie problémov, ktoré prináša spoločenský vývin; výskum novej problematiky vyplývajúcej z napredovania vedeckého bádania. O prudkom kvantitatívnom raste filozofickej produkcie svedčí napr. to, že iba za obdobie 1966—1971 vyšlo v ZSSR viac ako 3000 kníh a brožúr s filozofickou tematikou.

Z historicko-filozofického hľadiska je zaujímavý prehľad problémov, na ktoré sa v týchto rokoch sústredila sovietska filozofická tvorba. Prvoradá pozornosť sa venovala rozpracúvaniu teoreticko-poznávacích a metodologických aspektov dialektického materializmu. Viacero prác sa zaoberalo analýzou problémov metodológie vedy. Skúmali sa dôležité metodologické problémy — výstavba a typológia vedeckých teórií, druhy a štruktúra empirických vedeckých poznatkov, vzťah teoretických a empirických poznatkov, problémy empirickej interpretácie vedeckých teórií. Sovietski filozofi rozvinuli veľkú aktivitu v oblasti systémovo-štruktúrnych výskumov. Veľká pozornosť sa venovala tiež rozpracúvaniu marxisticko-leninskej teórie hmoty a vedomia, zdôvodneniu jej metodologického významu pre rozvoj modernej vedy a súčasnej spoločenskej praxe, ako aj výskumu uceleného systému kategórií materialistickej dialektiky. Otázka predmetu a špecifickosti filozofického poznania sa stala predmetom širokej odbornej diskusie.

Jednou zo základných úloh rozvíjania filozofických výskumov v oblasti prírodných vied bolo rozpracúvanie základných metodologických princípov výstavby vedeckých teórií, analýza ich svetonázorového významu, ako aj rozbor konceptuálneho aparátu prírodných vied. Vyšli viaceré fundamentálne práce o logicko-gnozeologických, metodologických a svetonázorových problémoch súčasnej prírodovedy, ktoré vznikli v úzkej spolupráci filozofov s prírodovedcami. Pre upevňovanie tejto

spolupráce mali veľký význam všezväzové porady o filozofických otázkach prírodných vied, ktoré sa konali v r. 1959, 1970, 1981.

Matematizácia viacerých vedných disciplín nastolila v novom svetle otázku ich logických základov. Intenzívne sa rozpracúvala tradičná logika, no výrazne sa prejavila aj orientácia novým smerom — na neklasické (netradičné) odvetvia logiky. Prvé výrazné výsledky skúmania problematiky modernej logiky prezentujú napríklad zborníky *Issledovanie logičeskich sistem* a *Neklassičeskaja logika*, vydané r. 1970.

Osobitne treba vyzdvihnúť rozsiahly výskum problémov vedecko-technickej revolúcie, rozvíjanie vedy o vede, rozpracúvanie axiologickej problematiky. Značná pozornosť sa venovala problematike dialektiky ľudskej činnosti, analýze podstaty človeka z pozícií materialistickej dialektiky, štúdiu socialistického spôsobu života. Výrazné úspechy sa dosiahli v skúmaní interakcie človeka a prírody, v rozpracúvaní filozofických problémov globálnej ekológie.

V oblasti dejín filozofie vznikli viaceré fundamentálne diela. K najzávažnejším výsledkom práce sovietskych historikov filozofie nepochybne patrí spracovanie päťväzkových *Dejín filozofie v ZSSR* (v r. 1968—1971 vyšli štyri zväzky). Zásadný význam majú práce venované kritickej analýze najvplyvnejších škôl a smerov súčasnej buržoáznej filozofie, rôznych modernizácií idealizmu a metafyziky, reformistických a revizionistických koncepcií. V rade sovietskej filozofickej tvorby osobitné miesto patrí päťväzkovej *Filozofickej encyklopédii*, ktorá vyšla v r. 1960—1970. Je pozoruhodné, že na napísaní jej 4 500 hesiel sa podieľali nielen sovietski autori, ale aj filozofi z iných socialistických krajín a marxistickí vedci z kapitalistických krajín.

Sovietska filozofia zaznamenala v posledných dvoch desaťročiach neobyčajný rozmach, a to nielen zo stránky kvantitatívnej, keď počet filozofických kádrov značne vzrástol, vznikli nové pracoviská, najmä vo zväzových republikách, začal vychádzať filozofický časopis Ukrajinskej akadémie vied *Filosofskaja dumka* (1969), ročná produkcia filozofických kníh dosahuje takmer 700 titulov. Filozofická spoločnosť ZSSR, ktorá vznikla koncom r. 1971, dnes už združuje vyše 10 000 sovietskych filozofov a má aj vyše 400 kolektívnych členov. Významný je predovšetkým kvalitatívny rast, ktorý sa stáva rozhodujúcim faktorom charakterizujúcim napredovanie sovietskej filozofie. Prejavuje sa napr. vo vysokej úrovni mnohých vydávaných prác, v tematickej orientácii na aktuálne problémy vedeckého a spoločenského vývinu, v organizovaní plodných diskusií, v rastúcich kontaktoch a úzkej spolupráci s poprednými odborníkmi v iných vedných odvetviach, v rastúcej autorite sovietskej filozofie na medzinárodných fórach. Sústavná starostlivosť o vytváranie atmosféry tvorivej diskusie medzi filozofmi, podnecovanie smelého,

dynamického nastoľovania a riešenia nových úloh, ktoré prinášajú prax, politika strany, rozvoj vedeckého poznania a potreby súčasného ideologického boja, napomáhajú zvyšovať kvalitu a efektívnosť filozofického výskumu.

Sovietskych filozofov pochopiteľne hlboko znepokojuje, že sa ešte občas vyskytnú povrchné, nekvalitné, kompilačné a niekedy bezobsažné publikácie, pretože aj tieto práce sa priamo či nepriamo „zapájajú do procesu svetonázorovej výchovy pracujúcich a teda môžu metodologicky dezorientovať pracovníkov v konkrétnych vedách, najmä mladú generáciu vedcov, vyvolať v nich nesprávnu predstavu o charaktere a funkciách marxisticko-leninskej filozofie“. (3, s. 6)

Niektoré závažné nedostatky a logicko-metodologické ťažkosti, ktoré sa prejavili vo vedeckej práci v oblasti filozofie v sedemdesiatych rokoch, sa konkrétne analyzovali v redakčných statiach *Výsostná povinnosť sovietskych filozofov* (Pravda, 19. 9. 1975) a *O stave a smeroch filozofického výskumu* (Kommunist, 1979, č. 15). Seriózne pripomienky k práci filozofov odznali na XXVI. zjazde KSSZ. Súdruh L. I. Brežnev vo svojom referáte okrem iného uviedol, že „filozofi završujú radšej dokazujú dokázané namiesto toho, aby vysvetľovali nové javy života“, vo svojej práci dosiať „neprekonali tendenciu scholastického teoretizovania“. (4, s. 89) Zjazd vytýčil aktuálne úlohy ďalšieho rozvoja sovietskej filozofie, ukázal na nevyhnutnosť podstatne skvalitniť filozofické výskumy, zvýšiť teoreticko-metodologický význam filozofických prác, ich praktický dosah, efektívnosť výsledkov, užšie spájať teóriu s praxou. Filozofi majú aktivizovať vedeckovýskumnú prácu, venovať patričnú pozornosť „vysvetľovaniu všetkého, čo sa deje, zovšeobecneniu nových javov života, tvorivému rozvíjaniu marxisticko-leninskej teórie“. (4, s. 88) Treba sústrediť pozornosť na hlboký výskum teórie materialistickej dialektiky a dialektiky spoločenského vývinu, problémov rozvinutého socializmu, zákonitostí a sociálnych dôsledkov vedecko-technickej revolúcie, hlbšie a odvážnejšie analyzovať javy politického života spoločnosti, väčšiu pozornosť venovať skúmaniu verejnej mienky.

Plnenie týchto naliehavých úloh vyžaduje dôsledne prekonať isté tendencie scholastického teoretizovania, ktoré, ako sa hovorí v úvodníku časopisu *Voprosy filosofii* (č. 1, 1982), „nemá nič spoločné so skutočným teoretizovaním a je dôsledkom úplnej alebo čiastočnej absencie kultúry teoretického myslenia“. (3, s. 6) Kritika fenoménu scholastického teoretizovania, ktorý sa prejavuje najmä v zahmlievaní a problematizovaní úplne jasných problémov pod kepienkom ich tzv. rozvíjania a obohacovania, má iste širšiu platnosť a nevzťahuje sa iba na filozofickú tvorbu. Pre tento jav je charakteristické predovšetkým to, že „nastolovanie a skúmanie aktuálnych problémov súčasnosti, reálnych ideových zápasov, analýza jestvujúcich problémových poznávacích situácií sa nahrádza slovnými deklaráciami, hrou s citátmi, ilustrovaním dávno známych pravd „novými príkladmi“, spormi o definíciách a ich upres-

ňovaní, o vzťahu, klasifikácii a systematizácii pojmov, termínov, ktorých význam je dávno známy a pod.“ [3, s. 7] Preto má dnes osobitný význam správne pochopenie procesov teoretizovania, vzťahu teórie a praxe, skúmanie procesov ich vzájomného pôsobenia a ovplyvňovania.

Viaceré vedecké podujatia, ktoré sa konali v priebehu posledných dvoch rokov, svedčia o cieľavedomom úsilí sovietskych filozofov sumarizovať výsledky filozofických bádání realizovaných v sedemdesiatych rokoch, čo najúplnejšie a všestranne vystihnúť súčasný stav filozofie v ZSSR a načrtnúť perspektívy jej rozvoja v osemdesiatych rokoch. Ako uviedol podpredseda AV ZSSR akademik P. N. Fedosejev, hlavným cieľom III. Všeobecného porady o filozofických otázkach súčasných prírodných vied (1981) bolo „zovšeobecniť a rozvinúť úspechy v materialistickej interpretácii súčasného vedeckého materiálu, prediskutovať nové problémy a načrtnúť hlavné línie ďalšieho výskumu filozofických problémov súčasnej prírodovedy v súvislosti s riešením najzávažnejších vedecko-technických a sociálnych problémov“. [5, s. 28—29] Na porade sa zdôrazňovala potreba užšej interakcie filozofických, prírodných, spoločenských a technických vied, potreba integrácie rôznych vedeckých odvetví.

Súčasná etapa spolupráce filozofov s prírodovedcami má svoje špecifiká. Ak sa v minulosti rozpracúvali filozofické problémy tej-ktorej prírodovedeckej disciplíny (predovšetkým fyziky a biológie), dnes sa nastoľuje úloha analyzovať „fundamentálne problémy, spoločné pre všetky odvetvia vedeckých poznatkov. V tom sa prejavuje komplexný prístup k riešeniu najkardinálnejších problémov rozvoja vedy, keď sa záujmy marxisticko-leninskej filozofie a konkrétnych vied spájajú v systémovej jednote.“ [6, s. 10] Toto podmieňuje aj nové organizačné formy spolupráce, akými sú napr. filozoficko-metodologické semináre, vedecké rady, spoločné porady, sympóziá atď.

Veľmi zaujímavý obraz o aktuálnych problémoch a perspektívach rozvoja dialektického a historického materializmu v ZSSR priniesli dve porady autorského aktívu časopisu *Voprosy filosofii*, ktoré sa konali v decembri minulého roku v Moskve. Ako prvoradá vyzdvihli úlohu ďalšieho rozpracovania problémov materialistickej dialektiky, predovšetkým otázok teoreticko-svetonázorového a metodologického charakteru. V ZSSR v posledných rokoch vznikli viaceré zovšeobecňujúce práce, v ktorých sa riešia kľúčové problémy teórie dialektiky, vymedzuje sa miesto a funkcia materialistickej dialektiky v systéme súčasných vedeckých poznatkov. Pri vytváraní týchto prác sa kladie dôraz na analýzu celého sociálno-historického kontextu, v ktorom sa uplatňuje materialistická dialektika. Vychádza sa zo skúsenosti, že „iba na základe filozofického zovšeobecňovania reálnych problémov, nastoľovaných súčasnou vedou a sociálnou praxou, je možné plodne pracovať na obohatení samej teórie dialektiky, vidieť, ako sa zdokonaľuje a vyvíja jej kategoriálny aparát, akým smerom sa preorientúva jej vlastná problema-

tika, načrtávať nové prístupy, prispievajúce k rozpracúvaniu nových myšlienok v oblasti teórie dialektiky“. [6, s. 8—9]

K takým kľúčovým prácam z posledných rokov patria najmä dve kolektívne monografie: *Materialistická dialektika. Stručný náčrt teórie* (1980), ktorá vznikla pod redakčným vedením P. N. Fedosejeva a I. zväzok päťväzkového vydania *Materialistická dialektika. Objektívna dialektika* (1981) v redakcii F. V. Konstantinova a V. G. Marachova. Obe tieto publikácie boli vysoko hodnotené filozofickou verejnosťou.³

Široký okruh problémov sa rozpracúval v súvislosti so skúmaním dialektiky súčasnej epochy ako epochy prechodu od kapitalizmu k socializmu v celosvetovom meradle. Významne k tomu prispeli práce P. N. Fedosejeva, M. V. Jakovleva, M. B. Mitina, V. P. Čertkova a iných. Osobitnú skupinu tvoria tzv. globálne problémy, ktorých riešenie si vyžaduje spojené úsilie celého ľudstva, nielen odborníkov, ale aj širokej svetovej verejnosti. Z najnovších prác si zaslúži pozornosť najmä kolektívna monografia *Človek a príroda* (1980), ako aj kniha *Globálne problémy súčasnosti. Vedecký a sociálny aspekt* (1981), ktorej autormi sú V. V. Zagladin a I. T. Frolov.

Pri posudzovaní aktuálnych problémov a perspektív rozvoja historického materializmu sa v sovietskych publikáciách zdôrazňuje myšlienka o celistvosti marxistickej filozofie ako filozofie dialektického a historického materializmu v dialektike ich jednoty a rozdielov. Ďalej sa vyzdvihuje mimoriadna dôležitosť rozpracúvania otázok celistvosti samotného historického materializmu, jeho teórie a metodológie. V nadväznosti na tieto otázky vo viacerých prácach uplynulého desaťročia sa hovorilo o mieste problematiky človeka v historickom materializme a v marxistickej filozofii vôbec. Napriek rôznym stanoviskám ku konštituovaniu marxistickej filozofie človeka (resp. marxistickej filozofickej antropológie) vznikol v tomto období väčší počet pozoruhodných prác, usilujúcich sa o všestranné pochopenie fenoménu človeka. Okrem viacerých kolektívnych monografií to boli práce I. T. Frolova, L. P. Bujevovej, V. G. Afanasieva, S. S. Batenina, I. S. Kona a ďalších.

V posledných rokoch sa intenzívne skúmali zákonitosti a problémy duchovného života spoločnosti, osobitná pozornosť sa sústredila na rozsiahly výskum sociálno-filozofického aspektu duchovnej produkcie, vznikli ďalšie monografie zaoberajúce sa filozofickým chápaním ľudskej činnosti. Predovšetkým v prácach V. G. Afanasieva sa rozpracúval systémový prístup k skúmaniu spoločenských javov. Isté úspechy sa dosiahli v riešení niektorých aktuálnych problémov teórie spoločensko-ekonomických formácií.

Mimoriadna pozornosť sa venovala rozpracúvaniu koncepcie rozvinutého socializmu. V sedemdesiatych rokoch vznikol pozoruhodný počet

³ Päťväzkové dielo sovietskych filozofov *Materialistická dialektika* bude preložené aj do češtiny v nakladateľstve Svoboda.

prác, v ktorých sa analyzoval základný obsah tejto koncepcie, skúmali sa sociálno-filozofické a sociologické aspekty rozvinutej socialistickej spoločnosti. Okrem monografií L. F. Iljičova, R. I. Kosolapova, N. V. Pilipenka a ďalších boli to najmä kolektívne publikácie ako napr. *Rozvinutá socialistická spoločnosť: podstata, kritériá zrelosti, kritika revizionistických koncepcií* (3. vyd., 1979), *Rozvinutý socializmus: problémy teórie a praxe* (1979, 2. dopln. vyd., 1981), *Rozvinutý socializmus: všeobecné a špecifické v jeho výstavbe* (1980). V súvislosti s rozpracovaním koncepcie rozvinutého socializmu sa do popredia dostali teoreticko-metodologické otázky politického systému socialistickej spoločnosti, skúmanie jej sociálno-triednej štruktúry. Stredobodom záujmu sú problémy formovania aktívneho životného postoja socialistického človeka.

Jednou z najaktuálnejších tém spoločenskovedného výskumu sa v poslednom desaťročí stala problematika spôsobu života vôbec a socialistického spôsobu života zvlášť. Napriek trvajúcim názorovým rozdielom vo výklade a obsahovom vymedzení kategórie spôsobu života sovietski filozofi vyvinuli veľké úsilie v skúmaní najrozličnejších aspektov socialistického spôsobu života — sociálno-politických, mravných, kultúrnych aj ekologických.

V súvislosti s prípravami na XVII. Svetový filozofický kongres (Montreal 1983), ktorého témou je *Filozofia a kultúra*, v sovietskej filozofii sa zintenzívnili práce na takých problémoch ako kultúra a civilizácia, kultúra a človek, kultúra a príroda, kultúra a činnosť, kultúra a spôsob života, kultúra a dejiny. Výskum kultúry — jej existencie a vývinových tendencií — sa opiera o skutočnosť, že „problém kultúrneho vývinu ľudstva sa stáva jedným z najpálčivejších globálnych problémov súčasnosti, ktorého riešenie si vyžaduje spoločné konštruktívne hľadanie celého pokrokového ľudstva“. (7, s. 51)

Ako sme spomenuli v úvode, význačné miesto v našej historicko-filozofickej tvorbe má skúmanie vývinu filozofického myslenia v ZSSR z hľadiska jeho vplyvu na formovanie a rozvoj marxisticko-leninskej filozofie na Slovensku. Ďalšie spracovanie tejto problematiky je zahrnuté i do projektu syntetických dejín filozofického myslenia na Slovensku, ktorého riešením sa zaoberá odbor dejín filozofie Ústavu filozofie a sociológie SAV. Pochopiteľne, že na vytvorenie viac-menej uceleného obrazu o recepcii sovietskej filozofie na Slovensku sa žiada špeciálne štúdium rozsiahleho pramenného materiálu a jeho náležité monografické spracovanie.

Pre podrobnejšie oboznámenie sa so sovietskou filozofickou tvorbou mali a majú nenahraditeľný význam preklady najvýznamnejších diel sovietskych autorov. Dnes možno konštatovať, že sa u nás každoročne prekladajú desiatky podnetných prác sovietskych filozofov, nehovoriac

o veľkom počte štúdií, článkov a iných príspevkov, uverejňovaných v odborných časopisoch aj v dennej tlači. Osobitnú pozornosť si zaslúžia diela popredných sovietskych filozofov — V. F. Asmusa, P. V. Kopnina, T. I. Ojzermana, B. M. Kedrova, K. S. Bakradzeho, ktoré od r. 1973 vyšli v edícii *Filozofické odkazy*. Iba pre nedostatok miesta neuvádzame tu ďalšie mená sovietskych filozofov, ktorých práce sú pre svoju vedeckú fundovanosť a podnetnosť dôverne známe slovenskej filozofickej obci.

Mimoriadnym edičným činom posledného desaťročia je druhé slovenské vydanie *Zobraných spisov V. I. Lenina* (podľa 5. ruského vydania), ktorého cieľom je „pretlmočiť čo možno najpresnejšie Leninove myšlienky, unifikovať a kodifikovať spoločenskovednú terminológiu so zreteľom na súčasný stav spoločenskovedných poznatkov“. (8, s. 11) Od roku 1979 vyšlo už 15 zväzkov.

Na záver by sme chceli spomenúť jeden z novších výsledkov plodnej spolupráce českých a slovenských historikov filozofie so sovietskymi, ktorého význam má širšiu kultúrnu platnosť a rozhodne prekračuje čisto filozofický rámec. Ide o ruské vydanie *Antológie českej a slovenskej filozofie* (vydavateľstvo Mysl, Moskva 1982), ktorá vznikla z iniciatívy a za tvorivej účasti sovietskych súdruhov. Antológia umožňuje sovietskemu čitateľovi po prvý raz v takom rozsahu sa oboznámiť s dejinami českého a slovenského filozofického myslenia od polovice XIV. storočia do druhej polovice XIX. storočia, približuje mu bohatstvo českých a slovenských pokrokových tradícií. Realizácia tohto mimoriadne náročného diela je obohatením tak našej, ako aj sovietskej filozofickej produkcie. Vedecká spolupráca so sovietskymi filozofmi, ktorá priniesla viaceré plodné výsledky zásadného významu, sa v najbližšom období sústreďí na riešenie metodologických problémov integrácie spoločenských vied a na skúmanie spoločenských vzťahov a rozvoj človeka v rámci komplexného výskumu dialektiky socializmu.

LITERATÚRA

1. O šesťdesiatom godovščine obrazovanija Sojuza Sovetskich Socialističeskich Respublik. Pravda, 21. 2. 1982.
2. Teoretičeskoje nasledije V. I. Lenina i sovetskaja filosofskaja nauka. Moskva 1974.
3. Za tesnuju svjaz teorii i praktiki. Voprosy filosofii, 1982, č. 1.
4. XXVI. zjazd KSSZ. Dokumenty a materiály. Bratislava 1981.
5. FEDOSEJEV, P. N.: V. I. Lenin i filosofskije problemy sovremennogo jestestvoznaniya. Voprosy filosofii, 1981, č. 6.
6. Bojevaja programma tvorčeskogo marksizma. Voprosy filosofii, 1982, č. 3.
7. Kul'tura — čelovek — filosofija: k probleme integracii i razvitiya. Voprosy filosofii, 1982, č. 1.
8. LENIN, V. I.: *Zobrané spisy* 1. Bratislava 1979.